

בחוקותי

פון „בחוקותי תלכו“ — און דאס איז ניט אויסגעהאלטן, ווייל דער טייטש פון בחקותי (בדרך כלל) איז — מצות, דעריבער מוז רש"י מקדים זיין „יכול — די ערשטע סברא איז אז דאס מיינט — קיום המצות“, נאך היות אז קיום המצות שטייט שוין (ווייטער) אין פסוק, איז פון דעם מוכח אז די (פריערדיקע) ווער-טער „אם בחקותי תלכו“ מיינען ניט קיום המצות, נאך „עמלים בתורה“.

ס'איז אבער ניט מובן:

(א) רש"י באווארנט אז דא איז „בחוקותי“ ניט „מצות“ נאך „תורה“, האט ער געדארפט מעתיק זיין פון פסוק „אם בחקותי“ און מפרש זיין „יכול אילו המצות כשהוא אומר ואת מצותי הרי מצות אמורין“ — ניט מער.

(ב) די קשיא ווערט נאך שטארקער: אין תו"כ (מקור פרש"י) שטייט טאקע „יכול אילו המצות“ און רש"י איז משנה דעם לשון און שרייבט „קיום המצות“.

(ג) מוז מען זאגן אז רש"י באווארנט אויך א צווייטע זאך, אין קיום המצות: עמלים (בתורה) — דארפ'ן פארשטיין: פון „ואת מצותי תשמרו“ האט מען בלויז די ראי' אז „בחקותי“ מיינט ניט מצות, נאך תורה — פון וואנעט איז דער הכרח אז עס מיינט „עמלים בתורה“?

(3) בגי'א, דברי דוד ומשכיל לדוד (ועוד) פ' שהוכחת רש"י היא מל' „תלכו“ שמתאים רק בעמל תורה (ולא בעשיית — קיום — מצות) אבלי [נוסף לזה שלא נזכר הוכחה זו בפירושו אסילו ברמז]

(*) ועוד: הרי מצינו ל' תלכו בנוגע לעש"י „ובחוקותיהם לא תלכו“ (אחרי יח' ג' וראה פרש"י שם) אבל ראה פרש"י שם, ד"ה „ללכת בהם“.

א. אין התחלת פרשתינו איז רש"י מעתיק פון פסוק „אם בחקותי תלכו“ און איז מפרש: „יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו“ הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה“.

דער מקור פון דעם פרש"י איז תו"כ — אבער וויבאלד אז רש"י בפירושו (וואס איז ע"ד הפשט, פשש"מ) בריינגט פון דרשות רז"ל נאך דארט וואו ס'איז דא א הכרח דערויף אין פשוטן של כתובים (כמדובר כמה פעמים), מוז מען זאגן אז אט דער פירוש פון תו"כ וואס רש"י בריינגט דא איז מוכרח אין פשטות הבנת הכתוב.

דערמיט איז אויך מובן פארוואס רש"י דארף דא ברענגען די גאנצע אריכות „יכול זה קיום המצות כשהוא אומר כו“, און ער איז זיך ניט מסתפק מיט'ן עצם הפירוש אז „אם בחקותי תלכו“ מיינט „עמלים בתורה“, ווארום דעמאלט וואלט געווען א נתינת מקום צו אג' נעמען אז דאס איז דער פשוטער טייטש

(1) כ"ה בדפוס ראשון דרש"י, וברוב הדפוסים שלפנינו. ובכמה דפוסים מוסיף „וגו“, ובדפוס שני דרש"י ובכמה כתי' רש"י כשהוא אומר „ועשיתם אותם“, וכ"ה בראים וברוב מפרשי רש"י. ובתו"כ (מקור פרש"י): כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. וראה לקמן הערה 4.

(2) בפרש"י „שתהיו עמלים בתורה“ — כתוב „להיות עמלין בתורה“, משנה רש"י ללשון נוכח „שתהיו עמלים“ מתאים ללשון הכתוב „תלכו“.

(*) בדפוס ראשון וא' מכת"י רש"י: שיהו. וכ"ה בראים.

די שאלה „הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו“?

דערפון איז רש"י מכריח אז „בחקותי תלכו“ מוז מיינען (ניט לימוד התורה סתם, נאר) א פרט נוסף אין לימוד התורה, וואס מ'קען אים ניט וויסן פון „מצותי תשמרו“, ווייל אויך אן דעם פרט איז מען מקיים די מצוה פון תלמוד תורה, און דאס דריקט אויס דער ווארט „תלכו“ — ניט סתם „תשמרו“ (מקיים זיין), לערנען תורה.

אין וואס פאר אן אופן קען מען מוסיף זיין אין לימוד התורה, וואס אויך אן דער הוספה פעלט ניט אין דעם „תשמרו“, אין קיום מצות תלמוד תורה? אויב אין כמות — אין צוגעבן זמן אין לימוד התורה, איז דאס אלס דער זעלבער אופן הקיום, דער זעלבער „תשמרו“ — בדוגמת קיום מצות „והי' לך לאות על ירך“ — צי דאס איז א קורצער זמן אדער א ליינגער זמן — איז דאס אלץ דער זעלבער „והי' לך“. מוז מען דעריבער זאגן, אז וואס אונטערשטרייכט „(אם בחקותי) תלכו“? ניט סתם „תשמרו“ — א הוספה אין איכות פון דעם קיום לימוד התורה — עמלים בתורה, וואס דאס ווערט ניט נכלל אין „מצותי תשמרו“, וויבאלד אן תשמרו איז מען מקיים אויך דורך לערנען ניט אין אן אופן פון עמל.

ג. עפ"י ווערט אבער שווער דער סדר הענינים אין פסוק: וויבאלד אן „מצותי תשמרו“ איז כולל דעם קיום פון מצות ת"ת אין אן אופן פון סתם לימוד, למגרט, האט עס דאך געדארפט שטיין אין פסוק פריער, פאר „בחקותי תלכו“,

ד) אויף „ואת מצותי תשמרו“ איז רש"י מפרש: „הוו עמלים בתורה ע"מ לשמור ולקיים“. ולכאורה, איז דאך דאס אין סתירה צו דעם וואס רש"י זאגט פריער „כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור“, אז „ואת מצותי תשמרו“ מיינט קיום המצות (און ניט א פרט אין אופן לימוד התורה — ער זאל זיין „ע"מ כו")?

ב. דער ביאור אין דעם:

תלמוד תורה איז איינע פון די תרי"ג מצות; און ווי דער בן חמש למקרא ווייס דאס אויך פון דעם וואס אויף לימוד התורה מאכט ער יעדער פרימארגן די ברכה „אשר קדשנו במצותיו“, ולפי"ז איז פארשטאנדיק פארוואס מ'קען ניט מפרש זיין אז „בחקותי תלכו“ מיינט לימוד התורה, ווארום לימוד התורה איז אין כלל פון מצות, בלייבט דאך ווידער

אדרבא מ'רש"י: יכול זה קיום המצות כשהוא אומר . . . הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים כו, מוכח: א) שבפשוט „בחקותי תלכו“, פי' קיום המצות, ולא תורה, וכמש"כ ברע"ב כאן. ב) ההוכחה ש„בחקותי תלכו“ הוא (לא רק לתורה אלא גם) עמלים בתורה הוא מזה ש„קיום המצות אמור כו“.

4) בראים (וברוב מפרשי רש"י) מפרש שקיום המצות נאמר ברעשייתם אותם, ודאס בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו תרומהו ביהוה „עמלים בתורה“ קמירי אלא דחד מיניהו בסתם עמלים וחד מיניהו בעמלים על מנת לשמור ולקיים. אבל זהו לפי גרסתו בפרש"י כשהוא אומר „ועשייתם אותם“, והרי כנמה דפוסים הובא בפרש"י „ואת מצותי תשמרו“ (כנ"ל הערה 1).

נוסף לזה, גם לפי הגירסא שלפנינו ופי' „אימ: א) דהויל לרש"י להעתיק בתחילת פירושו גם „ואת מצותי תשמרו“ (או עכ"פ לרמזם בגו"ר), שהרי בא להוכיח ולפרש שגם „ואת מצותי תשמרו“ הוא בלימוד התורה [ובפרט דבגו"ר מצותי תשמרו] שייך יותר, יכול זה קיום המצות מאשר בראם בחקותי תלכו, ב) כנ"ל דגם „ואת מצותי תשמרו“ הוא בעמלים ע"מ לשמור ולקיים ולא לימוד (סתם) ע"מ לשמור ולקיים.

5) להעיר מפרש"י עה"פ התהלה לפני (לך יו, א). ובפרשתנו (כו, יב) והתהלכתי בחוככם.

בלוין דער לימוד למיגרס דארף זיין מיט דער כוונה לשמור ולקיים, נאָר אויך דער „עמלים בתורה“ דארף זיין ע"מ לשמור ולקיים.

און אויף דעם בריינגט רש"י, כמו שנאמר⁹ ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, אַז לימוד התורה — בלי חילוק, כולל אויך עמלים¹⁰ בתורה — דארף זיין „ע"מ לשמור ולקיים“.

ולפ"ז איז מובן, אַז דאָס וואָס רש"י זאָגט „הוו עמלים בתורה כו“ בנוגע צו „מצותי תשמרו“ איז קיין סתירה ניט צו דעם וואָס ער זאָגט פריער אַז „מצותי תשמרו“ מיינט קיום המצות — ווייל רש"י פירוש דאָ איז (ניט אויף די ווערטער „ואת מצותי תשמרו“, נאָר) אויף „אם בחקותי תלכו“¹¹: פריער פאָר-טייטשט רש"י די ווערטער אַל"ל, אַז זיי מיינען „שתהיו עמלים בתורה“, און דערנאָך — דעם טעם פאַרוואָס זיי שטייען פאַר „ואת מצותי תשמרו“, ווייל דער עמלים בתורה דארף זיין „ע"מ לשמור ולקיים“¹².

אזוי איז דאָך דער סדר הלימוד בפשטות: פריער דארף זיין דער לימוד למיגרס און ערשט דערנאָך קען זיין דער עמל בתורה — לימוד בעיני⁶ (מען קען דאָך ניט אָנהייבן מיט פאַרטיפן זיך באַלד בעיני, איידער מ'לערנט ניט פריער אין אַז אופן — למיגרס), היינט פאַרוואָס שטייט פריער „בחקותי תלכו“ און דערנאָך „ואת מצותי תשמרו“?

וואָלט מען געלערנט אַז דער שטייט פון „בחקותי תלכו“ איז לימוד התורה סתם, און „מצותי תשמרו“ איז מעשה המצות, וואָלט געווען מובן פאַרוואָס דאָס שטייט פריער פאַר „ואת מצותי תשמרו“, ווייל נאָר „תלמוד מביא לידי מעשה“⁷, וכמובן בפשטות אַז כדי צו וויסן וואָס צו טאָן און ווי אזוי צו טאָן דארף מען פריער לערנען, אָבער בשעת מען לערנט אַז „בחקותי תלכו“ מיינט „עמל תורה“, קען מען שוין לכאורה ניט מסביר זיין אַז דערפאַר שטייט פריער „בחקותי תלכו“ ווייל דאָס איז אַ תנאי מוקדם וואָס בריינגט צו „ואת מצותי תשמרו“ — (מעשה המצות) —

ווייל „לידע את המעשה אשר יעשו“ איז ניט נויטיק דער אופן הלימוד דוקא פון „עמל תורה“; אויף צו וויסן דעם דין הלכה למעשה איז מספיק לימוד למיגרס אין די ספרי הלכה וכו'⁸.

דערפון גופא איז רש"י מכריח אַז דאָס איז אַ פרט אין עמלים בתורה, אַז (ניט

(9) ואתחנן ה, א. ובדפוס ראשון ליתא סיום פרשי: כמו שנאמר כו.

(10) להעיר שבכתוב שם כבר נאמר לפני זה שמע ישראל אל החוקים גו' — היינו הידיעה סתם. (11) היינו שזה בא בהמשך לפירושו, אם בחקותי תלכו, אלא שמעתיק בחון פירושו ל' הכתוב, ואת מצותי תשמרו' לבאר למה מקדים „בחקותי תלכו“, כגיל בפנים. והבחור הועצער' לא הבחין בזה — וכבכ"מ עדי' — והפרידו בדיה בפ"ע.

(12) וכפל ה' בכתוב „ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם“ (ראה לעיל הערה 4) אינה קושיא ע"פ פשטי' כי בא בהמשך אחד ולתוס' חיוק (וכדמודגש גם בה' „ועשיתם אותם“, ולא „ועשיתם את מצותי“ (וכי"ר)), וכמו שמצינו כמ"ס. וראה אחרי ית, ד"ה. ובפרשי' שם, ה. ועפ"ז יומתם כפל ה' בפרשי', לשמור ולקיים'.

ע"ד ההלכה יל. „ואת מצותי תשמרו“ מל"ת „ועשיתם“ — מצות עשה, וכמו שכתב בק"א לתריכ. כלי יקר. ובכ"מ. אבל ע"ד הפשט — הוא כמו בכתוב

(6) ראה שבת סג, א. ע"ז יט, א.

(7) קדושין מ, ב. בי"ז, א. מגילה כו, א.

(8) להעיר (ע"ד ההלכה) מ"ב השיטות בפסוקי הלכות (וה' ת"ת לדה"ז פ"ב ק"א סק"א): דעת הרמב"ם שאפשר לפסוק מתוך הלכה פסוקה בלי ידיעת הטעמים, ודעת הראש"י וכו' שצריך לידע הטעמים דוקא. אבל גם בשביל ידיעת הטעמים אינו מוכרח שיהי' עמלים בתורה דוקא. ולהעיר מהוריות בסופה.

מפרט זיין באזונדערע סוגים פון מצות, רופט ער אן דעם סוג מצות (שפעטער) מיט'ן שם פרטי "משפטים", און ניט מיט'ן נאמען "מצות" סתם — און ווי-באלד דא זאגט דער פסוק דעם לשון "מצות" איז א ראי' אז ער מיינט אלע מצות¹⁶;

איז עס אבער לכאורה ניט קיין תירוץ מספיק, ווארום מען געפינט אין א פריערדיקן ארט וואו דער פסוק טיילט פאנאנדער די מצות לסוגיהם: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורתי"¹⁷

— און רש"י איז דארט מפרש: "מצותי — דברים שאילו לא נכתבו ראויין הן להצטוות", וואס דאס מיינט משפטים. "חקותי — דברים שיצה"ר ואוה"ע משיבין עליהם". "ותורותי — להביא תורה שבע"פ" (אז "ותורותי" לשון רבים מיינט תורה שבכתב און תורה שבעל פה) —

זעט מען דאך פון דעם, אז אפילו ווען דער פסוק זאגט לשון "מצות" סתם, ווי-באלד ער רעכנט דערביי אויך "חוקים", מיינט ער מיט ביידע לשונות צוויי סוגי מצות — האט מען דאך אזוי געקענט איינלערנען אויך בנדו"ד¹⁸?

ה. איז דער ביאור אין דעם: דער ווארט "מצות" איז מלשון ציווי — זיי זיינען ציוויים פון דעם אויבערשטן. איז מובן אז דער נאמען דא איז מתאים בלויז בנוגע די מצות פון נאך מ"ת¹⁹.

ד. מען דארף נאך אבער פאר-שטיין:

פון לשון רש"י "יכול זה קיום המצות" איז מוכח, אז בפשטות וואלט מען גע-דארפט לערנען אז "בחקותי תלכו" מיינט קיום המצות, נאך מצד דעם הכרח פון ("הרי קיום המצות אמור" אין) די ווייטערדיקע ווערטער "ואת מצותי תשמרו", מוז מען לערנען אז דער פירוש פון "אם בחקותי תלכו" איז — עמלים בתורה.

איז ניט מובן:

עס איז דאך ידוע, אז אין מצות זיינען דא כמה סוגים (עדות, חוקים און משפטים) און דער סוג חוקים איז די מצות וועלכע זיינען גזירת המלך, ווי רש"י האט שוין פריער מפרש געווען אין פרשת אחרי²⁰ — און וויבאלד אזוי שטעלט זיך די שאלה: מען קען דאך דא לערנען בפשטות, "בחקותי" מיינט די מצות אין סוג פון "חוקים"²¹, וואס זיינען העכער פון שכל (אזוי ווי חוקים ווערט געטייטשט בכוכ"ב מקומות שבתורה), און "מצותי תשמרו" איז כולל די מצות שעי"פ שכל (משפטים).

בפשטות קען מען ענטפערן, אז אויב מיט'ן ווארט מצותי איז דער פסוק אויסן נאך איין סוג פון מצות — משפטים — וואלט ער ניט באנוצט דעם לשון "מצות" (א שם כולל פאר אלע מצות) נאך דעם לשון "משפטים", אזוי ווי מען געפינט עס אין פסוק²² "אלה החוקים והמשפטים והתורות", אז בשעת ער וויל

(16) וכן כתב במלבי"ם כאן.

(17) תולדות כו, ה.

(18) להעיר שגם בואתחנן (ו, ב) נאמר "לשמור את כל חקותיו ומצותיו", אבל שם הרי"ב בא בהמשך להפסוק שלפניו "וואת המצוה החוקים והמשפטים", ועד"ז שם ה, כח. ואכ"מ.

(18*) ראה לקמן הערה 21.

שמביאו רש"י לראי', ושמרתם לעשותם" — מתאים לפשטים כאן: ועשיתם אותם — "מצותי" האמורים לפני זה.

(13) שם, ד.

(14) להעיר מספורנו כאן.

(15) פרשתנו כו, מו.

משא"כ דער לשון מצותי בנדוד',
וואס שטייט נאך מ"ת, וויבאלד אז דער
לשון "מצות" לייגט זיך אויף אלע מצות,
וויילע זיי זיינען אלע ציוויים פון דעם
אויבערשטן²², איז דעריבער שווער צו
איינטייטשן אז דערמיט איז ער שולל

וואס דעמאלט האט דער אויבערשטער
אנגעזאגט אלע מצות. אבער פאר דעם
ציווי פון אויבערשטן ביי מתן תורה, איז
דאך באם סוג מצוות אויף וועלכען מען
זאגט, "אשר שמע אברהם גוי" — ניט
געווען די מציאות פון דעם ציווי¹⁹.
קומט דאך אויס אז דער לשון "מצות"
וואס שטייט ביי אברהם אבינו, פאר
מ"ת, קען ניט מיינען מלשון ציווי
הקב"ה, וויבאלד כנ"ל, ס'איז נאך געווען
פאר דעם זמן הציווי.

דעריבער מוז מען דארטן לערנען אז
"מצות" מיינט די ענינים וועלכע זיינען
ראויין להצטוות דאמאלט שוין עפ"י
שכל²⁰; און זיי ווערן אנגערופן מיטן
נאמען מצות, דערפאר וואס שכל איז
שוין מצוה אויף זיי²¹.

קיימט ומעצמו • שלא נצטווה, וגם ב,שמע אברהם
בקול', מפרש (לא דבר שנצטווה אלא) כשנסיח
אותו. וראה מפרשי רש"י שם.

(22) וכ"ה גם בפי הפנימי דמצוה מל' צוותא
וחיבור (לקרות בחוקותי מה, ג. ובכ"מ) שלאחר מ"ת
זהו תוכן הכללי דכל המצות, הצוותא וחיבור דנברא
ובורא (ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 30 ואילך).
משא"כ לפני מ"ת מכיון שה' לפני ביטול הגזירה
דעלוינים לא ירדו למטה (שמור פ"ב, ג. תנחומא
וארא טו), הרי לא ה' הצוותא וחיבור דנברא ובורא
— ופשיטא דלא ב' מצות בני נח שענינם הוא רק
בשביל ישוב העולם (ראה לקו"ש ח"ה ע' 159 ואילך).
וזהו הטעם ב"ינה של תורה' שבפרש"י שלא
פירש בפי' תולדות, מצותי — ז' מצות ב"נ, כי לפני
מ"ת איא לומר מצותי מל' צוותא וחיבור דנברא
ובורא.

(*) ועפ"י צ"ל שמ"ש רש"י בד"ה מצותי, כגון גזל
ושפיכת דמים — ה"ז כגון ודוגמא (הכי בולטת)
לזה. שראויין הן להצטוות, אבל אין כוונתו שזה
"מצותי" (כבר נצטוו מהשם), ובלא"ה מוכרח הוא.
דא"כ הו"ל לרש"י לפרש בקיצור, מצותי — ז'
מצות בני נח.

ולהעיר אשר מפרש"י עה"פ נח (ט, ד ואילך)
משמע דס"ל — ע"פ פשוטו ש"מ — דרך ע"ז נצטוו
ב"נ בפירוש. ועונש קין ודודור המבול וכו', ה"י מפני
שראוי להצטוות, שהשכל מחייב זה — ולכן נקרא
עוון, רע, חמס, השחית, וכיו"ב, או בזה שהגדירו
עצמן.

וההכרח ע"ז — שלא מצינו ציווי השם ע"ז —
בפשוטו ש"מ. ולכן גם לא הביא דרו"ל (סנה' נו, ב)
עה"פ ויצו ה' גוי' (בראשית ב, טז). כי אינו ע"ד
הפשט. — ולהעיר מהל' שם "מנהני מילי" (ז'
המצות) משמע דכתוב הנ"ל הוא המקור היחיד.

ועיין פרש"י עה"פ (ב, כד) בפרשת אדה"ר: רה"ק
כו' בני נח כו'. וראה וישלח לב, לג. ובפרש"י
משכטים (כד, ג): ואת כל המשפטים. ז' מצוות
שנצטוו ב"נ כו'. ואכ"מ.

(19) משא"כ "תורות" — שהייתה גם קודם
שניתנה למטה.

(20) וא"צ לדחוק (הכי גדול ע"ד הפשט) —
שנקרא כן אז ע"ש שעתידין להצטוות.

(21) אין להקשות למה לא פי' רש"י "מצותי" —
שנצטווה כו' מצות בני נח (ראה ספורנו שם.
ובחוקותי על דרך הפשט. . הן שבע מצות ב"נ), או
מצות מילה (כברש"י) וחזקוני בני נח שצטוו
אברהם (וגם במ"ש, שמע אברהם בקול' פרש"י
שנסיח אותו ולא מצות שנצטווה), כי

ב.עקב אשר שמע אברהם בקולי גוי' מבאר הטעם
להברכות שלפניו — ואה' עמד ואברכך . . עד
והתברכו בורעך כל גויי הארץ — שהוא מפני
המעלות מיוחדות של אברהם, אשר שמע אברהם
גוי', וא"כ איא לפרש דהכוונה לז' מצות בני נח וכו',
שהרי אינה מעלת אברהם דוקא, כי כל (ועכ"פ כו"כ
מ)אנשי דורו קיימום. וכדמוכח גם מזה שענשו את
אנשי שכם על זה שעברו על א' מז' מצות ב"נ (ראה
רמב"ם ספ"ט מהל' מלכים. ובפרש"י וישלח לד, ז;
שהאומות גדרו עצמן מן העריות. וראה לקו"ש ח"ה
ע' 150, 155 ואילך. וש"נ). ומטעם זה אין מעלה
והיחיד בזה שקיים מצות מילה כיון שנצטווה ע"ז
(וראה אגה"ק סכ"א). — נוסף ע"ז "שמצותי" — ה"ז
ל' רבים.

ולכן מפרש כל הפסוק בדברים שרק אברהם

לימוד התורה) דריקט אויס דעם ענין פון עמל תורה, דארף מען פריער מסביר זיין א פרט אין דעם תוכן פונעם תואר „חוקים“ וואס ווערט באנוצט בשייכות צו מצות.

ס'איז ידוע, אז חוץ דעם נאמען מצות, וואס איז א שם כללי פאר אלע מצות, כנ"ל, האט יעדער סוג פון מצות א באזונדער נאמען: עדות, משפטים און חוקים²⁵. „עדות“ איז דער סוג מצות וואס זאגן עדות אויף געוויסע ענינים — אויף בריאת שמים וארץ, אויף יצ"מ, (אזוי ווי שבת, תפלין) וכדומה. „משפטים“ זיינען כולל די מצות וואס „אלמלא ניתנה תורה“ וואלט מען זיי אליין פארשטאנען דורך משפט שכלי; און „חוקים“ זיינען די מצות וועלכע זיינען דורכאויס גזירת המלך: זיי האבן ניט קיין ארט אין שכל ניט אלס משפטים און אויך ניט אלס עדות, נאר ענינים איז „גזירה גזרתי חוקה חקתי“.

אין לשון הקודש — וואס איז ניט קיין לשון הסכמי — זיינען אלע ענינים בדיוק, איז וויבאלד די מצות וועלכע האבן ניט קיין ארט אין שכל היסוד מיטן נאמען חוקים, וואס לשון „חוקה“ האט אויך דעם אפטייטש פון חקיקה (ווי ער איז מבאר אין לקוטי²⁶ אין דעם ווארט „בחקותי“), דארף מען זאגן אז ס'איז דא א תוכן־דיקע שייכות צווישן דעם ענין פון חוקה למעלה מהשכל און ענין החקיקה.

די הסברה בזה:

דער כללות־דיקער אונטערשייד צווישן מלאכת החקיקה און כתיבה איז

„בחקותי“ — וואס שטייט אין זעלבן פסוק — וועלכע זיינען אויך ציווי השם, און ווערט געמיינט בלויז דער סוג פון משפטים — נאר מ'דארף לערנען אז „מצותי תשמרו“ גייט אויף אלע מצות, ובדרך ממילא דארף מען אננעמען אז „בחקותי תלכו“ מיינט עמלים בתורה.

ו. דער ביאור בכל הנ"ל בפנימיות הענינים:

הגם אז רש"י הכרח — אז „אם בחקותי תלכו“ מיינט „עמלים בתורה“ — איז ניט פון לשון בחקותי גופא, נאר פון ווייטער: „כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור“, פונ־דעסטוועגן דארף מען זאגן, אז דער ענין פון „עמלים בתורה“ איז מרומז אויך אין דעם לשון „בחקותי תלכו“.

[ווארום „ותורה אור“²⁷: אלע ענינים פון תורה זיינען אין א ליכטיקן אופן און זיי באלייכטן יעדער זאך, און דאס מיינט כמובן, אז תורה (ועאכו"כ תורה שבכתב)²⁸ איז געשריבן געווארן אין אן אופן אז דער תוכן הכתוב זאל זיין ליכטיק; אויב דער ווארט „בחקותי“ וואלט כלל ניט געוויזן אויף תורה (נאר — אויף מצות), וואלט דאן אנשטאט דעם לשון „בחקותי“ געשטאנען „בתורתי“ אדער „בתורותי“, וואס דריקט אויס קלאר דעם מכוון תורה. וויבאלד אבער אז תורה האט אויסגעקליבן דוקא דעם לשון „בחקותי“, איז מוכרח אז דוקא אין דעם לשון איז מודגש דער ענין פון עמלים בתורה].

ז. צו פארשטיין ווי אזוי דער לשון בחקותי (ווען עס ווערט באנוצט אויף

(25) נתבאר באריכה בדי' ויקם עדות ודי' אם בחקותי ה'שית, ובכ"מ.
(26) ריש פרשתנו.

(23) משלי ו, כג.
(24) שהיא לא כתלמוד בבלי שעלי' נאמר במחשכים הושיבני (סנהדרין כד, א).

דורכגעריבן דורך דעם עמל בתורה —
אבנים שחקו מים.³⁰

ח. אין תורה זיינען דאך אלע ענינים
מכוון ומדויק בתכלית, איז וויבאלד אז
עמל תורה הייסט מיט'ן לשון חוקה,
דער זעלבער לשון וועלכער עס ווערט
באנוצט אויף מצות שלמעלה מהשכל,
איז דאס גופא א הוכחה, אז דער טעם
וואס עמל תורה הייסט חוקה, איז (ניט
בלויז מצד דעם וואס זי איז א עבודה
קשה כנ"ל, נאר אויך) מצד דעם וואס
דער עמל תורה איז פארבונדן מיט
למעלה מהשכל.³¹

אע"פ אז דער לימוד פון תושבע"פ
מוז זיין אין הבנה והשגה דוקא,³² און
אויב מען פארשטייט ניט וואס מען
לערנט, קען מען אויף דעם קיין ברכת
התורה ניט מאכן.³³ — אע"פ אז דער
עמל תורה פארבונדן מיט למעלה
מהשכל. ואדרבה: דוקא אין „בחקותי“
— שלמעלה מהשכל — דריקט זיך אויס
דער „עמלים בתורה“.

און דאס איז אין צוויי ענינים.³⁴

(א) דער „עמל בתורה“ דארף זיין
מערער ווי עס לייגט זיך בשכל; בשעת
מלערנט בלויז אויף וויפל עס פאדערט
דער שכל, הייסט עס ניט קיין ריכטי-
גער עמל. (ב) דער עמל בתורה בריינגט

אין דעם, וואס ביי חקיקה פאדערט זיך
מער כח און אנשטריינגונג ווי ביי
כתיבה. דיבור איז בלויז מעשה זוטא,²⁷
כתיבה איז שוין א מעשה שלם, אבער
דאך דארף מען ביי כתיבה ניט האבן
אזוי פיל כח און אנשטריינגונג ווי ביי
חקיקה. דערמיט איז מובן וואס די מצות
וואס זיינען בלויז גזירות המלך ווערן
אנגערופן חוקים מלשון חקיקה, וויילע
דער קיום פון א זאך וואס לייגט זיך ניט
אין שכל, ביז צו — היפך השכל, איז אן
עבודה קשה, א סאך שווערער ווי דער
קיום פון א זאך וואס איז עפ"י שכל.²⁸

ועפ"ז איז אויך פארשטאנדיק אז דער
לשון „בחקותי“, ווען ער ווערט באנוצט
אויף תורה מיינט (ניט לימוד התורה
סתם, נאר) עמל תורה, וויילע חוקה
מלשון חקיקה ווייזט אויף א שווערער
ארבעט, עמל.

און בשעת ער לערנט תורה מיט א
הארעוואניע — מיט דער עבודה קשה
פון „חקיקה“ — פועלט עס א חקיקה.²⁹
אין הארץ פון דעם לומד התורה, אז
אפילו ווען לבו כלב האבן, איז אויב ער
הארעוועט אין תורה, ווערט זיין פאר-
שטיינערט הארץ דורכגעקריצט און

(27) ראה סנהדרין סה, א. כריתות ג, ב.

(28) בלקוית (פרשתנו מז, ד) — ועד"ז בדיה
ייקם עדות שם פ"ב — מבואר שייכות מצות אלו
לחקיקה (הנעשית בהאבן טוב) מצד הפעולה
שנעשית על ידם, שנורמים חקיקה בנפיהם. וכאן
מבואר, שגם קיום (פעולה) מצות אלו היא דוגמת
פעולת החקיקה, וראה לקו"ש ח"ג ע' 1014.

(29) כל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק
לכל פרטיהם. ומזה מובן, שלשון הכתוב „בחקותי“,
שפירושו הוא (גם) מל' „חקיקה“ בנוגע לימוד
התורה, הוא בין בנוגע לעבודת האדם שבחקיקה —
עמל תורה, ובין בנוגע לפעולת החקיקה בהאב"ט —
שהעמל תורה חוקקת את לב האבן שבו (וכמו
שנתבאר בהערה שלפנינו בנוגע למצות דחוקים).

(30) ראה אדר"ג פ"ו, ב.

(31) ראה גוי' בפרש"י, ובאוה"ח כאן.

(32) ראה זהר פרשתנו (קג, א) דאם בחוקותי
תלכו דא תושבע"פ (ובלקולו"צ שם). ובדברי דוד
להט"ז (בפסוק יד) שעמלים בתורה הוא תושבע"פ,

ולהעיר מאוה"ח ע"הם בתחלתו.

(33) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. לקו"ת ויקרא ה, ב.
ולהעיר מע"ז יט, א. בונה ירושלים ס"י סג (מאמרי
אדה"ז — הקצרים ע' תקנט).

(34) ענין הראשון — בנוגע לעבודת העמל
תורה, והשני — בנוגע להתוצאה מזה. וראה לעיל
הערות 28, 29.

וכמאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁰, אַז אויך די ענינים מושגים זיינען אזוי ווי חוקים. וואָס עפ"י וועט ווערן רעכט וואָס ער זאָגט אויף לימוד התורה דעם לשון „בחקותי תלכו“, כאַטש אַז ער מיינט דאָך דאָ דעם לימוד פון יעדער ענין שבתורה, ניט בלויז דעם לימוד פון חוקים נאָר אויך פון עדות און משפטים⁴¹ — וויילע דורכן עמל בתורה קומט מען צו דער הכרה אַז אויך משפטים זיינען חוקים.

(משיחת ש"פ בחקותי תשכ"ה)

אים צו דער הנחה והשגה אַז אויך די ענינים וועלכע ער פאַרשטייט יאָ בשכלו, זיינען אין אמתן העכער פון השגה (וכמאמר³⁵ תכלית הידיעה שלא נדער, וואָס אזוי ווי דאָס איז בנוגע דעם אויבערשטן, עד"ז איז עס אויך בנוגע תורה — חכמתו ית', וואָס הוא וחכמתו אחד. וכמש"כ הרמב"ם³⁶, ובמילא „כשם³⁷ שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו³⁸ כך אינו יכול להשיג" חכמתו, וכמש"נ³⁹: ונעלמה מעיני כל חי —

איז אויב ער מיינט אַז ער האָט תכלית הידיעה אין תורה, איז עס אַ באַווייז אַז ביי אים פעלט דער עמל בתורה),

(40) ד"ה ויקם עדות ש"ת ע' 57. — בענין קיום המצות, אבל מכיון שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, צריך לומר, שזה שקיום המצות דמשפטים הוא באופן דחוקים הוא מצד שרשם בתורה, שגם הלימוד דמשפטים הוא כמו הלימוד דחוקים. (41) ובפרט, שמצות דסוג חוקים שבתורה הוא קטן (בכמות) לגבי סוג המשפטים. ונוסף לזה: מכיון שהמדובר כאן הוא בנוגע „עמל תורה“ (ובפרט לפי מה שנתבאר (ס"ב) שמש"ש „בחקותי תלכו“ הכוונה רק „שתהיו עמלים בתורה“, דאילו לימוד התורה סתם נכללת היא ב„אמת מצותי תשמרו“), הרי ענין העמל בתורה הוא בעיקר בטעמי התורה וכו' (ולא בנוגע לידיעת ההלכות עצמם), והוא בחלק המשפטים דוקא.

(35) ראה בחינות עולם ח"ו פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

(36) הל' יסוה"ת פ"ב ה"י. הל' תשובה ספ"ה. וראה ג"כ מו"נ ח"א פס"ה. שם ח"ג פ"ב. שמונה פרקים פ"ח.

(37) ראה שער היחזק"א פ"ד. שם פ"ח.

(38) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

(39) איוב כח, כא. וראה תניא קריא סדיה דוד זמירות.

בחוקותי ב

(ד) אין דעם משל גופא: דער לשון „משל למה"ד למלך ששכר פועלים“, דלכאורה: דינגען פועלים איז ניט א זאך וואס איז שייך דוקא ביי א מלך (און בא אים איז דאס אויך ניט מצד מעלתו אלס מלך); יעדער מענטש קען דינגען (דינגט) פועלים — האט געדארפט שטיין „משל לאדם“ ששכר פועלים יי און ער איז פונה מכל עסקיו און בא צאלט דעם פועל וואס האט געטאן די מלאכה מרובה.

לתורכ רק בשביל הוכו" — המשך המשל.

וכן בפרשתנו לקמן בענין זה עצמו — עונש ע"ז שלא תשמעו לי — עה"פ (כו, יז), ונתתי פניי פרשי „פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם“ ואינו מוסיף ע"ז „משל למלך כו“, אף שבתורכ שם איתא „משלו משל למה"ד למלך כו“.

ויתירה מזו: להלן שם הביא רש"י התורכ, כמו שנאמר בטובה כו' כך כו' משלו משל למלך כו', אלא שמקדים שהוא „אגדת תורכ מפרשה זו“, ומוזה מוכח: א) שעה"פ כאן (הוא לא ש)רש"י מביא „אגדה“ אלא שהוא) פשטי"מ, ג) גם בפסוק שם (יז) פירושו על „ונתתי פניי“, פנאי שלי פונה אני מכל עסקי כו', הוא פירוש והכרח בפשטי"מ, והוא סי' אחר ממה שהביא לקמן אותו הענין (לכאורה) מ„אגדת תורכ“, ולהעיר גם על השינוי: בפירושו שם מעתיק מהכ' „ונתתי פניי“, משא"כ בהפ"י שמביא מ„אגדת תורכ“ מעתיק מהכתוב „ונתתי פני בכס“.

וראה לקמן הערה 30.

(7) ואף שייל (בפשטות) מכיון שהנמשל הוא הקבי"ה לכן המשל הוא לא מאדם סתם אלא ממלך — הרי מצינו בכ"מ שכתב סתם „משל למלך בדרך כו“ (פרשי בשלח יד, ב), „משל לאדם כו“ (פרשי שם יז, ה, ועוד), אף שגם הם משלים להקבי"ה — מלך. ועכצ"ל שכאן נוגע ומוסיף בתוכן הנמשל — ע"י שנמשל למלך דוקא.

(8) ולאידך מכיון שהמדובר במלך הוליל שבא לשלם שכר לעבדיו, וע"ז שכתב בתורכ בהעונש לקמן כו, יז (שהוא) בפרשי שם מ„אגדת תורכ“ כניל, „משלו משל למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי כו“.

א. פון פסוק¹, ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם² איז רש"י מעתיק די ווערטער „ופניתי אליכם“ און איז מפרש: אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם, מלה"ד למלך ששכר פועלים וכו' כדאיתא בתורכ.

איז דא ניט פארשטאנדיק:

א) וואס פעלט אין דעם פירוש „אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם“ וואס רש"י דארף דאס מסביר זיין מיט א „משל .. למלך ששכר פועלים כו“?

ב) לאידך גיסא: אויב ס'איז עפעס ניט פארשטאנדיק אין דעם פירוש — וואס גיט דא צו דער „משל (למלך ששכר פועלים וכו“)“, וועלכער זאגט לכאורה ניט מער ווי דער פירוש גופא²?

ג) נאכמער: פריער אין ס' אחרי³, ביים איסור פון דם (ועד"ז אין ס' קדושים⁴ ביים איסור פון נותן מזרעו למולך), איז רש"י מפרש ע"ד ווי ער איז מפרש דא (נאר אין היפך הטובה): „ונתתי פני — פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו“⁵ און איז אויף דעם ניט מוסיף קיין משל⁶?

(1) פרשתנו כו, ט.

(2) יש מפרשים בתורכ (ראה קרבן אהרן. מלכים. ועוד) שמדגיש „אבל אתם חשבו רב אני עתיד לחשב עמכם כו“, דהיינו שלישאל הוא שכר רוחני (בעוה"ב) — ולאזה"ע שכר גשמי (בעוה"ז), אבל ראה לקמן הערה 20.

(3) יז, יוד.

(4) כ, ג.

(5) והוא מתורכ אחרי וקדושים שם.

(6) ושוטט שאין לתרץ שגם בתורכ שם לא הובא משל — שהרי ידוע שרש"י מפרש פשוט ואין ענינו העתקת דרשת חז"ל וכו', וגם כאן לא ציין